

ع. روحبخشان

بندی کرده است: روابط سیاسی، اقتصادی فرهنگی اکراد، مجموعه‌ای ارزشمند برای هرگونه مطالعه و تحقیق در زمینه تاریخ معاصر ایران و روابط خارجی آن.

اسنادی از روابط ایران و فرانسه، به کوشش حسین احمدی، تهران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، تهران، ۱۳۸۲، پنجاه و سه + ۲۸۳ ص، فهرست.

روابط ایران با فرانسه که از روزگار جنگهای صلیبی آغاز شده، در دوره ایلخانان مغول و پس از آن در روزگار صفویان رونق و گسترش یافته است اما در زمان قاجاریه شکل تازه یافت و به همکاری در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگ و مخصوصاً نظامیگری انجامید. در اواخر روزگار قاجاریه و در زمان تحقق انقلاب مشروطه بعد تازه‌ای

اسناد از روابط ایران و ترکیه (۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰)، به کوشش خدیجه صلح میرزایی، تهران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، ۱۳۸۲، چهل + ۲۹۶ ص، فهرست تصویر.

روابط ایران با ترکیه سابقه دیرینه دارد: از روزگاری که لیدی (لودی یه) و ایونی نامیده می‌شد تا دوره‌های بیزانس، روم شرقی، رومیّه الصغری، آسیای صغیر، ترکیه عثمانی و ترکیه امروز که در طول تاریخ با فراز و نشیبها و افت و خیزهای گوناگون همراه بوده است، اما در اوایل قرن حاضر به دلیل تأسیس دو حکومت از نوع جدید یعنی حکومت‌های استبدادی رضاشاه در ایران و مصطفی آتاتورک در ترکیه شکل و دامنه تازه یافت. از آن دوره شانزده - هفده ساله اسنادی باقی مانده است که مؤلف کتاب آنها را فراهم آورده و دسته

در روابط دو کشور پدید آمد که عمدتاً جنبه فکری و فرهنگی داشت. اسنادی که از آن زمان یعنی انقلاب مشروطه تا پایان عهد قاجاریه در سازمان اسناد ملی یافت می‌شوند این وجه از روابط دو کشور را نشان می‌دهند و لذا گردآوری و انتشار آنها در یک مجموعه کاری ارزنده در جهت روشن کردن زوایای ناشناخته آن دوره است. کتاب متشکل از شش فصل است: مستشاران فرانسوی، دکتر مورل، اختلاف کنسول فرانسه با حکمران بوشهر، سفارت ایران در پاریس، اعانات دولت ایران به اشخاص و مؤسسه‌های فرهنگی، اسناد گوناگون.

اسنادی از مشاهیر ادب معاصر ایران، گردآوری و پژوهش علی میرانصاری، دفتر پنجم، تهران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، ۱۳۸۲، دوازده + ۵۵۵ ص، زرکوب.

دفتر پنجم اسناد مشاهیر ادب معاصر ایران به گزارش زندگی و شرح آثار هفت تن از نامداران زبان و ادب و تاریخ معاصر که نقش تعیین‌کننده در تحولات فکری و تدوین ادب و تاریخ ایران داشته‌اند اختصاص دارد: علی‌اصغر حکمت، حمیدی شیرازی،

پرویز ناتل خانلری، علی‌اکبر دهخدا، صادق رضازاده شفق، فاطمه سیاح، غلامرضا رشید یاسمی. هر بخش متشکل از پنج مبحث است: زندگینامه، آثار، اسناد، منابع تحقیق، گزیده اسناد. سه سفرنامه علی‌اصغر حکمت (به هندوستان، شیراز، پاریس و لندن) این دفتر را تکمیل می‌کند.

تدوین اسنادی از مشاهیر ادب معاصر ایران بر مبنای اسناد موجود در «سازمان اسناد ملی ایران» و با مراجعه به مراجع مختلف از سالها قبل آغاز شده و اولین دفتر آن در سال ۱۳۷۶ انتشار یافته است. برای مزید اطلاع محتوای هر دفتر ذیلاً نقل می‌شود:

دفتر اول، چهارده + ۶۵۸ ص: علی محمدآزاد، حسین ادیب السلطنه سمیعی، ادیب الممالک فراهانی، اشرف الدین حسینی (نسیم شمال)، پروین اعتصامی، یوسف اعتصامی، عباس اقبال آشتیانی، اسماعیل امیر خیزی، کریم امیری فیروز کوهی، ابوالقاسم انجوی شیرازی، ایرج میرزا، اسدالله ایزدگشسب، احمدبهار، فهرست (منابع، اعلام).

دفتر دوم، ۱۳۷۷، بیست و هفت + ۵۰۳ ص: ملک الشعرا بهار، فهرست (منابع، اعلام).

دفتر سوم، ۱۳۷۸، سیزده + ۴۹۷
ص: احمد بهمنیار، محمد پروین
گنابادی، حسین پژمان بختیاری،
ابراهیم پور داود، فهرست (منابع، اعلام).
دفتر چهارم، ۱۳۸۱، سیزده + بیست
و سه + ۵۹۲ ص: محمدعلی جمالزاده،
عکس.

النور... را در شرح آرای سهروردی در
هیاکل النور ورد نظرات دوانی پرداخته
است. کتاب حاضر که بر اساس سه
نسخه خطی تصحیح شده است با
مقدمه‌ای مبسوط در بیان حکمت
اشراق و توضیح مکاتب فلسفی شیراز
همراه است.

اشراق هیاکل النور لکشف ظلمات
شواکل الغرور، غیاث‌الدین منصور
دشتکی شیرازی، تقدیم و تحقیق: علی
اوجیبی، تهران، مرکز نشر میراث
مکتوب، ۱۳۸۲، نود و شش + ۵۱۵
ص، فهرست.

ایران و ماوراءالنهر در نوشته‌های
چینی و مغولی سده‌های میانه، امیل و.
برتسایدنر، ترجمه و تحقیق دکتر هاشم
رجب‌زاده، تهران، بنیاد موقوفات دکتر
محمود افشار، ۱۳۸۱، ۵۶۷ ص،
فهرست، نقشه، زرکوب.

غیاث‌الدین منصور (۸۶۶ تا ۹۴۹
ق) فرزند صدرالدین دشتکی شیرازی
از فیلسوفان بزرگ حوزه فلسفی شیراز
و جامع علوم معقول و منقول و صاحب
تألیفات گوناگون است که در بیشتر آنها
به رد آرا و دیدگاه‌های جلال‌الدین
دوانی (در گذشته به سال ۹۰۷ ق)
پرداخته و ایرادهایی را که جلال‌الدین
به پدر او یعنی صدرالدین گرفته بود،
پاسخ گفته است. چنان که جلال‌الدین
دوانی کتابی داشته است به نام شواکل
الحوار که در آن به آرای شهاب‌الدین
سهروردی (شیخ مقتول، ۵۸۷ ق) تاخته
است و غیاث‌الدین کتاب اشراق هیاکل

سابقه روابط ایران چین به سده‌های
پیش از میلاد مسیح می‌رسد اما اطلاع
ما در این زمینه به دلایل گوناگون
تاکنون بس اندک بوده است. در واقع
رفت و آمد میان ایران و چین و تماس
مردم این دو سرزمین با وجود
تلاطم‌های تاریخی هرگز قطع نشده
است و مخصوصاً دانشمندان چینی،
همواره به ایران می‌آمده‌اند و دانشمندان
ایرانی مرتباً به چین می‌رفته‌اند و گاه در
آن جا ساکن می‌شده‌اند. کتاب حاضر از
زبان انگلیسی به فارسی ترجمه شده
است اول بار در سال ۱۳۰۶ ق انتشار
یافته و چاپ جدیدی از آن در ۱۳۴۵

منتشر شده است. کتاب حاوی اسناد و یادداشتهایی است که مسافران و محققان چینی درباره ایران و ماوراءالنهر در سده‌های هفتم تا دهم هجری از خود به جا نهاده‌اند و پرتو تازه‌ای بر اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران در آن روزگاران می‌افکند.

تازیان نامه پارسی، ابن حسام خوسفی، تصحیح حمیدالله مرادی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، زمستان ۱۳۸۲، هفت + ۳۴۴ ص، کتابنامه، فهرست.

تازیان نامه پارسی خلاصه مثنوی خاوران نامه ابن حسام خوسفی (۷۸۳ تا ۸۷۵) است که نظم آن در سال ۸۳۰ پایان یافته است و شامل ۲۲۵۰۰ بیت در بحر متقارب ثمن مقصور و به تقلید از شاهنامه بوده است که مصحح ۵۰۰۱ بیت آن را در این جا نقل کرده است و آن در بیان کارها و جنگاوریهای حضرت علی (ع) است و در واقع نخستین مثنوی فارسی در این زمینه به شمار می‌آید و سرمشق کتابهای دیگر مثل خاورنامه قرار گرفته است. هنر شاعری ابن حسام در وصف صحنه‌های

رزم و بزم خاوران نامه را از حیث ادبی بی‌بدیل و اعجاب‌انگیز کرده است.

جامع العلوم (ستینی)، فخرالدین رازی، تصحیح سیدعلی آل داود، تهران، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، زمستان ۱۳۸۲، ده + ۵۹۸ ص زرکوب.

امام فخررازی (۵۴۳ تا ۶۰۶ ق) از بزرگترین دانشمندان فقیه و متأله ایرانی است که در همه رشته‌های علوم زمان خود صاحب وقوف و تألیفات و محل رجوع اهل علم، طلاب و علاقه‌مندان به علم بوده است. و این نکته‌ای است که از مطالعه جامع العلوم او بر می‌آید که کتابی است دانشنامه‌گونه در تعریف و تبیین شصت دانش از دانشهای رایج در آن زمان (یکی از علل اشتهار این کتاب به «ستینی» یعنی شصتگانه نیز همین است). از این کتاب نسخه‌های متعدد در ایران و خارج از ایران یافت می‌شود و کتاب حاضر بر اساس چهار نسخه از آنها تصحیح شده است.

جمال و جلال، تصنیف محمد نزل آبادی، مقدمه و تصحیح و توضیحات: شکوفه قبادی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، زمستانی ۱۳۸۲، /پانزده +

۱۹۰ + ۲۳ ص (مقدمه و خلاصه به فرانسوی).

داستانی نیمه اسطوره‌ای و نیمه عرفانی در باب دلباختگی یک شهزاده مصری به نام جلال به یک مهبارة چینی به نام جمال که شاعری به نام محمد نزل آبادی بیهمی در سال ۸۰۸ ق به صورت مثنوی سروده است و از آن تنها یک نسخه به خط سلطانعلی مورخ سال ۹۰۸ در کتابخانه دانشگاه اویسال (سوئد) موجود است و نسخه حاضر از روی آن تصحیح و چاپ شده است. به قسمت نقد و معرفی همین اثر به قلم دکتر نصرالله پورجوادی در همین شماره.

حديقة الحقیقه و شریعة الطریقه (فخری نامه) از ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی غزنوی، به تصحیح و با مقدمه مریم حسینی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۲، هشتاد و سه + ۴۵۰ ص، زرکوب.

سنایی غزنوی (۴۶۰ تا ۵۲۹ ق) را «پیر افسانه‌ای اخموی غزنین» لقب داده‌اند که زبانی هزل‌آمیز و رفتاری سختگیر داشته است. از او اشعار گوناگون به صورت قصیده و غزل و مخصوصاً مثنوی باقی است که مثنوی

عرفانی فخری نامه که عنوان عربی آن حديقة الحقیقه است معروفترین آنهاست و در آن به تعریف و تبیین سه اصطلاح شریعت، طریقت و حقیقت برای رسیدن از ظاهر به باطن پرداخته است. شاعر برای سهولت فهم مطالب افکار و آرای خود را در قالب حکایتهای مختلف بیان کرده است. کتاب بر اساس چهار نسخه قدیمی تصحیح شده است و چند فهرست و یک کشف آن را تکمیل می‌کند.

دانشجویان ایرانی در اروپا، به کوشش دکتر عبدالحسین نوایی (و الهام ملک‌زاده، تهران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، ۱۳۸۲، نوزده + ۸۰۲ ص زرکوب، فهرست، تصویر.

اعزام محصل ایرانی به اروپا به طور رسمی و جدی در روزگار فتحعلی شاه و با پایمردی عباس میرزا آغاز شد و در دوره سلطنت ناصرالدین شاه صورت تازه‌ای یافت که البته دائمی و پایدار نبود. اما از سال ۱۳۰۷ ش شکل قانونی به خود گرفت و به صورت رسمی تازه درآمد که تا ۱۳۱۶ به طور جدی دنبال شد و پس از آن با افت و خیز، همراه شد. در این کتاب ۷۸۶ سند مربوط به اعزام دانشجو به اروپا از سال ۱۳۰۷ تا

۱۳۱۶ که در «سازمان اسناد ملی» یافت می‌شوند، دسته‌بندی و نقل شده‌اند. یادداشتهای و توضیحات گردآورندگان در معرفی شخصیت‌های مندرج در اسناد موجب سودمندی بیشتر کتاب است.

پیش از این چهار جلد از این مجموعه منتشر شده است: ادب فارسی در آسیای میانه، فرهنگنامه ادبی فارسی، ادب فارسی در افغانستان، ادب فارسی در شبه قاره.

دانشنامه ادب فارسی، جلد پنجم: ادب فارسی در قفقاز، به سرپرستی حسن انوشه، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۲، ده + ۶۷۱ ص، رحلی، زرکوب.

روضة المنجمین، شهردان بن ابی الخیر رازی، تصحیح و تحقیق: جلیل اخوان زنجانی، تهران، مرکز نشر میراث مکتوب (و) کتابخانه مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۲، پنجاه و دو + ۶۱۸ ص، جدول، تصویر، نمایه.

این جلد از دانشنامه ادب فارسی به معرفی دانشمندان و مشاهیر ادب فارسی که در خطه قفقاز (آذربایجان، ارمنستان، گرجستان، جمهوری داغستان) می‌زیسته‌اند و نیز کتابها و نشریاتی که به زبان فارسی یا در ارتباط با فرهنگ و ادب فارسی تألیف کرده‌اند و نیز شهرها و اماکنی که نقشی در گسترش فارسی داشته‌اند. اختصاص دارد و در تألیف مدخل‌های آن از «آ» (آباشیدزه مورخ و آبراهامیان ایران‌شناس تا یوسف گرجی و یوسف قرابادی غزلسرا) نزدیک به چهل تن از محققان ایران، آذربایجان و گرجستان همکاری کرده‌اند.

در تمامی طول تاریخ علم در ایران اسلامی «نگاه کردن در قدرتهای ایزدی و دیدن آفریده‌های گوناگون به چشم خرد» از جمله واجبات برای خردمندان بوده است که یکی از راههای آن «آشنایی به نهاد جهان و گردش آسمان و احوال ستارگان» دانسته شده و کتاب حاضر در تبیین آن فراهم آمده است و حاوی اطلاعاتی درباره حساب هندی، شناخت تقویم، اعیاد و تواریخ، آشنایی با علم نجوم و احکام گوناگون آن است. این کتاب را شهردان به خواهش حکیم علی بن ابراهیم در سال ۴۶۶ ق بر مبنای منابع کهن به فارسی تألیف کرده است. چاپ کنونی بر اساس مقابله یازده نسخه قدیمی فراهم آمده و

گنجینه تازه‌ای در دسترس اهل قلم، تاریخ و ادب قرار گرفته است هر چند که اغلاط چاپی به آن راه یافته است.

ریاض الافکار در توصیف خزان و بهار، تألیف یارعلی تبریزی، به تصحیح نصرالله پورجوادی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۲، ۱۵۳ ص، رقعی.

یارعلی بن عبدالله تبریزی ادیبی ناشناخته است که در سده‌های نهم و دهم هجری می‌زیسته و در سال ۹۲۶ در خاک عثمانی رساله‌ای را در مناظره میان بهار و خزان به تحریر درآورده و کوشیده است که در تألیف آن از سبک سعدی در گلستان پیروی کند.

وی در عین حال شعر هم می‌گفته و ماتمی تخلص می‌کرده است. از این اثر سه نسخه خطی در کتابخانه لایدن (لیدن)، مجلس شورای اسلامی و کتابخانه آیت الله مرعشی در قم یافت می‌شود که تصحیح بر اساس آنها صورت گرفته است.

شرح شطحیات، تصنیف شیخ روزبهان بقلی شیرازی، به تصحیح و مقدمه از هنری کورین، ج ۴، تهران، انتشارات طهوری، ۱۳۸۲، ۵۲۷ + ۴۰ ص (مقدمه به فرانسوی).

«شطح» عبارت است از نوعی سخن با بیانی غریب و نامعهود در وصف تجربه‌ای در وجود آدمی که نیروی فورانی آن درون عارف را تسخیر و لبریز می‌کند» و در معنای مجازی مورد نظر صوفیه «حرکت و جوششی است که حالت وجد در سر عارف پدید می‌آورد» و در زبان عارفان ایرانی بس رایج بوده است. شیخ روزبهان بقلی شیرازی (۵۲۲ تا ۶۰۶ ق) عارف بزرگ سده ششم که طریقی خاص در تصوف داشته است، اقوال شطح آینه بزرگان عالم عرفان از ابراهیم ادهم و بایزید بسطامی تا ابوسعید ابوالخیر و ابوالحسن خُصری گردآورده و در مجموع ۱۹۲ شطح نقل کرده و شرحهای مناسب در باب هر یک نوشته است. هنری کورین این مجموع را بر اساس دو نسخه خطی موجود در ترکیه تصحیح و تحشیه کرده و با مقدمه‌ای به فرانسوی چاپ کرده بوده است. چاپ حاضر با ترجمه آن مقدمه و فهرست اعلام تکمیل و دستیاب تر شده است.

فلک نازنامه، سروده تسکین شیرازی، به کوشش سیدعلی آل داود، تهران، توس، ۱۳۸۳، ۴۰۷ ص. در روزگاران قدیم عزیز (پادشاه) ی

در مصر فرمان می‌راند که به سبب عدل پیشگی و مردم داری نعمت بر او تمام بود جز این که فرزند نداشت تا بر اثر دعا و نماز سرانجام در اواخر عمر دارای پسری شد که او را فلکناز نام نهاد. فلکناز پس از آن که بالیده شد و جوانی برومند گردید و دشمنان میهن را سرکوب کرده به گردش در عالم پرداخت و سر از چین درآورد و با دختر پادشاه آن سرزمین ازدواج کرد و او را با خود به مصر آورد. و داستان افسانه‌ای او که مقبولیت عامه یافته بود، موضوع کتابهای بسیار به نظم و نثر از جمله، همین مثنوی شده که شاعری گمنام به نام «تسکین» در اواخر عهد کریم خان زند در شیراز سروده است و مصحح آن را بر اساس ده نسخه موجود تصحیح کرده است.

فهرست اسناد موقوفات ایران، گردآوری و پژوهش امید رضایی، تهران، معاونت فرهنگی سازمان اوقاف و امور خیریه، ۱۳۸۲، دفتر اول: فارسی، ۲۲۵ + ۶ ص تصویر؛ دفتر دوم: کرمان ۲۹۲ + ۴ ص تصویر، فهرست. وقف یکی از اقدامات اجتماعی ارجمند است که در سایه تعالیم اسلام پدید آمده و نقش عمده در حفظ آثار

خیر و اماکن و مستغلات و املاک و مدارس و کاروانسراها و قنوات و خانقاهها داشته و در ایران که مردم نیکو کار به بقای نام نیک خود اهمیت می‌دادند بسیار رونق یافته بوده است چنان که در سراسر این سرزمین دهها هزار موقوفه یافت می‌شود. سازمان اوقاف و امور خیریه برای شناسایی و معرفی این موقوفه‌ها اقدام به تهیه شناسنامه‌های آنها کرده و موقوفات هر استان را در دفتری مستقل گردآورده و شناسنامه است که تاکنون دفترهای مربوط به استانهای فارس و کرمان چاپ و منتشر شده‌اند. چند فهرست (اماکن، پیشه‌ها، القاب)، هر دفتر را تکمیل می‌کنند.

فیزیکِ نَـمساوی، اگوستت کریشیشِ نَـمساوی، ترجمه میرزا زکی مازندرانی، تصحیح هوشنگ شریف‌زاده (و) مهر ناز طلوع شمس (و) آرمه زرسازی، مرکز نشر دانشگاهی، زمستانی ۱۳۸۲، هشت + ۲۲۲ + ۲۹ ص تصویر و جدول و نمودار.

افتتاح مدرسه دارالفنون در تهران در سال ۱۲۶۸ ق، چند روزی پس از کشته شدن مبتکر آن، میرزا تقی‌خان امیرکبیر، سرآغاز تحولی عظیم و عمیق در نظام و

شیوه آموزش شد. در آغاز کار برای برکنار ماندن از مداخله و تأثیر قدرتهای بزرگ آن روزگار یعنی روسیه، فرانسه و انگلستان چند معلم از اتریش به خدمت درآوردند. در آن سالها اتریش را نمسه و اهل اتریش را «نمساوی» می‌گفتند. یکی از آن معلمان نمساوی «اوگوست کریش» یا کرزیز بود که فیزیک را به زبان فرانسوی درس می‌داد و میرزا زکی مازندرانی درسهایش را به فارسی ترجمه می‌کرد. کتاب حاضر حاصل کار میرزا زکی است که با دقت تمام تصحیح و ویرایش شده و با چندین واژه‌نامه و تصویر و نمودار تکمیل شده است.

کلیات نجیب کاشانی، سروده نورالدین محمد شریف کاشانی، مقدمه و تصحیح و تعلیقات: اصغر دادبه و مهدی صدری، تهران، مرکز نشر میراث مکتوب، ۱۳۸۴، صد و هشتاد و سه + ۹۳۵ ص، زرکوب، فهرست.

یکی از شاعران بزرگ سبک‌هندی که در عین حال ادیبی برجسته و نویسنده‌ای فاضل بوده است نورالدین محمد شریف کاشانی متخلص به نجیب و نجیبات که میان سالهای ۱۰۶۳ تا ۱۱۲۳ یعنی اواخر روزگار صفویه

می‌زیسته و پس از سفر به هند و کشمیر به ایران بازگشته و ملک الشعرا دربار شاه سلطان حسین بوده است. او شاعری لطیف طبع و مضمون پرداز و مسلط بر صناعات ادبی بود و عمدتاً غزل می‌سرود اما در زمینه‌های دیگر، هم مثل مخلص، قصیده، قطعه، ترکیب‌بند، مثنوی، رباعی و غیره نیز طبع آزمایی کرده و بالغ بردوازده هزار بیت از او بر جای مانده است که مصححان آنها را بر اساس هشت نسخه و پس از مقابله با چندین جُنگ و تذکره گردآورده‌اند و با مقدمه مفصل و تعلیقات مفید به چاپ رسانده‌اند. «فرهنگ ترکیبات و تعبیرات» (در ۵۰ صفحه) در آخر کتاب بسیار دقیق و آموزنده است.

مجموعه آثار حاجی عبدالله خان قراگوزلو امیر نظام همدانی، مقدمه و تصحیح و تعلیقات: عنایت الله مجیدی، تهران، مرکز نشر میراث مکتوب، ۱۳۸۲، پنجاه + ۴۳۰ ص. زرکوب، نمایه.

عبدالله خان قراگوزلو، از سرهنگان زمان ناصرالدین شاه که در سال ۱۳۳۴ ق در کهنسالی در گذشته است از صاحب منصبان معدودی است که

گزارش کارهای روزانه خود را ضبط می‌کرده‌اند. از او چند جزوه کما بیش مفصل با عنوان «کتابچه» یا «گزارش» درباره خوزستان، لرستان، سرخس، مرو، کلات نادری، فارس و «سفرنامه مکه معظمه» باقی مانده است که برخی از آنها قبلاً جداگانه چاپ شده‌اند و اکنون همه آنها در یک مجموعه بخشی از زوایای مبهم اوضاع سیاسی و اجتماعی روزگار قاجار را روشن می‌کنند.

مرآت الحرمین، تألیف ایوب صبری پاشا، ترجمه عبدالرسول منشی، به اهتمام جمشیدکیان فر، تهران، مرکز نشر میراث مکتوب، بهار ۱۳۸۳، ۵۱۸ ص، زرکوب.

زیارت حرمین شریفین یعنی مکه و مدینه از آغاز گسترش اسلام جایگاهی خاص در فعالیت‌های فردی و اجتماعی جامعه مسلمانان داشته است. البته این سعادت معمولاً نصیب کسانی می‌شد که دستشان به دهانشان می‌رسید. آن دسته از این افراد که از نعمت سواد برخوردار بودند گزارشهایی از سفر خود به یادگار گذاشته‌اند که مخصوصاً از جهت مطالعات تاریخی، جغرافیایی و اجتماعی بس سودمند هستند مثل

همین سفرنامه ایوب صبری پاشا (در گذشته به سال ۱۳۰۸ ق) از فضلی دولت عثمانی و صاحب تألیفات متعدد بوده است. ارزش این کتاب عمدتاً در این است که تاریخ جامع شهر مکه و چگونگی بنای خانه کعبه و تعمیرات آن به تفصیل در آن شرح داده شده است. اصل کتاب در سال ۱۳۰۸ به سفارش ناصرالدین شاه از ترکی عثمانی به فارسی ترجمه شده و متن حاضر بر اساس دو نسخه از آن تصحیح شده است.

نام‌آوران علم و اجتهاد کرمان از قاجاریه تا پهلوی، گردآوری و پژوهش مجید نیک پور، تهران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، بهار ۱۳۸۳، بیست و هفت + ۶۵۰ ص، فهرست، تصویر.

کرمان از دیرباز خطه‌ای مرد پرور و دانشمند خیز بوده است که شرح احوالشان به طور جسته و گریخته در متون قدیم و جدید درج شده است، اما اول بار است که چنین شرح حالی بر اساس «اسناد» (رسمی) تهیه می‌شود. این کتاب که به شرح احوال نام‌آوران علوم اسلامی در دوره‌های قاجار و پهلوی اختصاص دارد بر حسب خاندانهای علم و اجتهاد مرتب شده

است: خاندانهای هروی، جوادی، احمدی، موسوی، آخوند ملامحمد صالح، آخوند ملامحمد علی رفسنجانی، میرزا اسماعیل مجتهد و ائمه جمعه کرمان... که غالباً از شیوخ معتبر و آیات عظام بوده‌اند.

نل و دمن، سروده فیضی دکنی، تصحیح و مقدمه از سیدعلی آل داود، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۲، ۲۵۶ ص، فهرست واژه‌ها.

یکی از کتابهای کهن هندوان که حاوی تواریخ قدیمی و اساطیر هند است مهابهارت نام دارد که به زبان سنسکریت است و اکبرشاه با بُری در

روزگار قدرت خود دانشمندان برهنم و ایرانی سنسکریت‌دان را به ترجمه داستانهای آن واداشت. یکی از داستانهای مندرج در مهابهارت داستان عشقی «نل و دمینی» است که فیضی دکنی (۹۵۴ تا ۱۰۴۴ ق) در سالهای آخر عمر به فارسی درآورد و به شعر سرود و نام مثنوی نل و دمن بر آن نهاد. نل و دمن منظومه سوم از پنج‌نامه یا خمسه فیضی است که به استقرای مصحح نزدیک به پنجاه نسخه کامل یا ناقص از آن وجود دارد، و متن حاضر بر اساس چند نسخه معتبر کهن تصحیح و چاپ شده است.